

P11741:2

2012 JÜN. 0 1

EGYETEMI KÖNYVTÁR

218484

BESZÉDEK,

MELYEK

A MAGYAR KIRÁLYI TUDOMÁNY-EGYETEM

MDCCCLXIII—IV TANÉVI

**RECTORA- ÉS TANÁCSÁNAK
BEIKTATÁSÁKOR**

MINDSZENTHÓ I. TARTATTAK.

BUDÁN,

KIR. EGYETEM BETŰIVEL.

1863.

2005 JAN. 18

lelt.

I.

DR. SAUER IGNÁC,

**KIR. TANÁCSOS, AZ ORVOSI GYAKORLAT NY. R. TANÁRA, AZ OR-
VOSI KAR IDŐSBJE S VOLT ORSZÁGOS FŐORVOS ÉS KARBELI DÉ-
KÁN, ÉS A M. KIR. TUDOM. EGYETEM RECTORÁNAK**

BESZÉDE,

MELYLYEL AZ EGYETEM IGAZGATÁSÁRÓL LELEPETT.

I.

Tisztelt egyetemi közgyűlés!

Egy éve, hogy nagyrabecsült tantársaim bizalmából tudomány-egyetemünk kormánynoki méltóságának díszes jelvényeit e teremben átvettem.

A tudomány-egyetemek szervezőinek elme-éle bölcsen előre látta, hogy a tudományos haladás leginkább biztosíttatik, ha a tudomány szakférjai önálló testületté egyesülnek, — oly testületté, mely valamint szabadon intézhesse tudományos lépteit, úgy szabadon szervezhesse önmagát egyszersmind. Ez oka, hogy tudomány-egyetemünk tényi átalakíttatása óta (1780) a kormánynoki méltóság a tanártársak szabad választása útján a karok rendje szerint töltetett be, hogy (mikép érdemdús kormánynok-elődöm Pauler mondá) „az egyes szakok célzataihoz képest szükségkép különbözőleg alakuló tudományos nézetek és érdekek képviseltetése a tudomány-egyetem összes igazgatásában egyiránt biztosíttassék.

A tudomány-egyetem tényi újjáalakíttatása óta lefolyt 83 éven át hetvenketten ültek előttem e kormánynoki széken, s az orvosi kar kebeléből én vagyok a tizennyolcadik, kire e díszes méltóság a közbizalom

útján ruházva lón. Az idő, melyet a törvény és a választók bizalma a kormánynoki méltóság és az egyetem-tanácsi hatóság viselésére nézve élém s tisztársaim elé szabott, mai napon lejárt, s összegyűltünk, hogy e méltóságot a bölcsészeti kar köréből a közbizalom által erre kiszemelt érdemes utódomnak, s tisztársaim szintén utódaiknak, adjuk át. Mielőtt azonban e helyet elhagyjuk, számot akarok adni ez évi sáfarkodásunkról, hogy kiki lássa, súlyos körülményeink közben mikép feleltünk meg az irányunkban nyilatkozott közbizalomnak.

A lefolyt tanév eredményeit azonban ne mérjük sovár vágyaink teljéhez, hanem tekintsük a közigazgatási viszonyok ziláltságát és a kormányzás ideiglenes állását: ily helyzetben mekkora feladat legyen a kitűzött legszentebb célokat megközelíteni, kiki átlátja, tudván, miszerint nagy eredményekhez buzgó lelkesedés mellett csak egyesült erővel lehet idővel eljutni. Ide járúl, hogy tudomány-egyetemünk hatósága csupán az egyedüli erkölcsi tekintélyen alapszik, melynek befolyása korunkban annál szűkebb körű, minél keresettebbekké váltak az uralgó anyagi érdekek. Tettük, mit kötött kézzel tennünk lehetett.

A tudomány-egyetemi tanács köre és kitűzött feladatai nyomán oktatási, testületi és személyi ügyekkel foglalkozott: a működés ezen iránya és tárgya szerint cselekvényeink elősorolásában először tudomány-egyetemünk tanintézeti, azután testületi, végre személyi ügyeiről fogok szólni.

I. A tudomány-egyetemi tanács minden egyes tagjának keblét hazai fő- s anyatanintézetünk érdekében azon magasztos cél melengette, hogy a tudomá-

nyok minden elismert ágának tekintélyesb képviselése által egyetemünk a szaktudományok magaslatterére emelkedjék. Ezen cél elérésére hatályos és legalkalmasabb eszköz kínálkozott az 1848-iki országgyűlés 19-ik törvényczikkében kimondott, s ő cs. kir. Főlsége által kegyesen fogamatba vett tanszabadságban. Elvünk volt ezen a honatyák és a fejedelem egyező akarata által szentesített tanszabadságnak valamint a tanításban, úgy a tanulásban is minél tágasb tért nyitni. E végett kedves kötelességünknek tartottuk a megürült tanszékek betöltését, a még nem képviselt tudományszakmák képviseltetését, s a magántanári intézménynek további kifejtését s gyarapítását fön és alant egyaránt szorgalmazni, nevezetesen :

A hittudományok minden irányban való kifejlesztésére és terjesztésére az egyházi és hűbéri jog tanszékére új tanerőt kértünk és nyertünk.

A jog- és államtudományok szakművelése tekintetéből „a magyar közjog és pénzügyi szabályok“ tanszékére szintén új tanerőt szereztünk; s egy részt a római polgári törvénykezésnek, másrészt a törvényszéki orvostannak a jogi karnál leendő előadása végett avatott magántanárokról gondoskodtunk.

Az orvosi tudomány folyton fejlődő s gyarapodó szakmáinak képviselésére újabb lépéseket tettünk, magántanárok elfogadása által; ilykép, ámbár a belgyógyászat két rendes tanár által adatik elő, annak egyik ágára, a mellbetegségek ismérére s gyógyítására — valamint a gyógyszer-tan egyik részének, a fürdészetnek előadására, végre a test nyílt üregei bajainak ismérére új magántanárokkal szaporodtunk. Ez által orvosi tanintézetünk magántanárainak száma kilenczre

emelkedett. Ugyanezen évben az orvostanári karnál b. e. Bene Ferencz alapítványa a jelen évben érvényesítettet, mint később érintetni fog.

A bölcsészeti és nyelvészeti tudományokban újabb, ismert jelességű tanerőket biztosítottunk a bölcsészet, mennyiség, érem- és régiségtanra. A hazai és egyetemes történelem második tanszékének betöltése elrendeltetvén, ennek s a történelmi körismes módszertannak előadására egy rendkívüli tanár, a classica philologia tanszékére szintén egy második tanár kinevezését kérelmeztük, s az ebbeni kijelölést felsőbb helyre terjesztettük.

A tudományok külterji (extensiv) gyarapodását tudomány-egyetemünkön mutatja az, hogy hazánk ifjai folyvást növekedő arányban látogatják anyatanintézetünket, a mi jele annak, hogy az ország közbizalma évről évre mindinkább gyarapodik tudományegyetemünk irányában. A jelen tanévben szintén tetemesen növekedett a tanuló ifjuság száma. A tavali téli félévben 1506 volt az egyetemi tanuló polgárok összes létszáma, e szám a f. tanév téli felében 1644-re emelkedett; e szerint az egyetemi tanulók idei száma 138-cal mulja fölül a tavali létszámot. Nevezetesen a folyó tanév téli felében beíratott karbeli hallgató 1208; ezek közt 72 hittantanuló, 831 joghallgató, 287 orvostanhallgató és 18 bölcsészettanuló volt, kikhez benem írtatott 88 rendkívüli, 96 gyógyszerészeti, 177 sebészeti tanuló és 75 bába járult. A bölcsészeti tudományokat ezenkívül egyéb karok növendékei is hallgatták, nevezetesen: 19 hittani, 538 jogtani, és 188 orvostani hallgató. Az idei nyári félévben az egyetemi hallgatók száma, mint ez rendesen történik, valamivel

apadt, és az év végén 1616-ból állott, mely szám 158-al mulja fölül a tavali nyári félévi létszámot (1458).

A téli félévet vevén alapúl, a hittanulók száma ez idén kettővel emelkedett, a joghallgatóké (mely az előbbi rendszer alatt 182%-tól 391-gyel tetőzött) tavala rendkívüliek beszámításával 824-re rúgott, ez idén 870-re emelkedett — tehát 46-tal szaporodott; — az orvostan-hallgatók száma tavala a rendkívüliekkel együtt 315, ez idén 323-ra emelkedett, tehát szaporodott nyolccal. Ebből kitűnik, hogy az egyetemi hallgatók száma évenként mind a négy kar szerint növekedik ugyan, de legnagyobb arányban növekedik a jogtan, — kevesbbé az orvostan, — még kevesbbé a többi két kar hallgatóinak száma.

Az egyetemi tanulók születésökre nézve többnyire a magyar sz. korona tartományaiból származtak, kik között az austriai tartományokból 25, a külföldi államokból 7 volt képviselve. — Vallásukra nézve az 1644 létszámból volt 918 r. k., 41 g. k., 89 g. n. e., 149 ágostai hitű, 231 helvét vallású, 5 egység-hitű és 221 izraelita. — Ennél fogva a kir. magyar tudomány-egyetem hallgatóinak száma (a bécsi és berlini egyetemeket kivéve) a többi német tudomány-egyetemek hallgatóinak számát fölülhaladja.

Tudomány-egyetemünk haladásának belterjét ifjuságunk előmenetele igazolja. Ezen előmenetelt nyilvánítják a) az évi vizsgálatok a hittudományi karban, a sebészeti és szülészeti osztályban, melyek a legmegnyugtatóbb eredményt tanusították;

b) a jogi karban az államvizsgálatok tekintélyes száma; ugyanis az államvizsgálatok történelmi osztá-

lyát ez idén 217, a bíróságiét 236, a politikai államvizsgát 108, nagyobbbrészt egyetemi tanulók tették le;

c) a magasb tudományos törekvésre mutatnak az egyetemünknel végbe ment szigorlatok és tudor-avatatások s kiosztott okmányok; és pedig a legközelebb lefolyt tanévben hittudorra lett 2, jogtudorra 15, polgári jogtudorra 1, orvostudorra 34, sebésztudorra 12, bölcsésztudorra 2; összesen 66. — Műtevői sebészi oklevelet nyert 4, mesteri oklevelet a sebészetből 7, a szemészetből 3, a szülészetből 14, a fogászatból 1, a gyógyszerészetből 40; összesen 69; — polgári sebész lett 18, bába 117.

d) A szaktudományok alaposb elsajátításának bizonyítékai a tanulók számára kitűzött pályázatok eredménye. A lefolyt tanévben általam megajánlott húsz-húsz arany kormánynokdíjat illetőleg a kitűzött jogi kérdésre hat, — az orvosira nyolc kézirat érkezett be, melyek íróik tudományos képességének és eredményetlen munkásságának legszebb jelei voltak. A jogtudományi díjat Horváth Pál és Matlekovich Sándor; az orvostudományit pedig négyen, u. m. Kézsmársky Tivadar, Szabadszöldi Mihály, Szeremley Mihály orvostan-hallgatók nyerték el; Rákosy Béla bécsi orvostanhallgató pályaműve szintén jutalomra érdemesnek ítéltetett; de minthogy a pályázat értelménye szerint ezen húsz aranynyal jutalmazandó pályadíjra csak ezen egyetemi hallgatók pályázhattak, a díj a három első közt osztatott ki; a többi pályázók műve szintén dicséretre méltónak nyilvánított.

Az egyetemi tanulók előmenetelét tanúsítja könyvtárunk olvasóinak évenkénti szaporodása, u. m. 1861-ben 13941; 1862-ben 18212, és 1863-ban — 19,120-ra emelkedett a látogatások száma.

Az ifjuság előmenetének gyarapítására az említett kormánynokdíjon kívül két orvostudor jutalomdíjat adott, a társaik szavazása nyomán legügyesebb belgyógyászati tanuló-diagnostának, mely kitüntetésre H a j n a l A l b e r t ötödévi orvostanhallgatót tartották méltónak tanuló társai.

Továbbá az elődeink bőkezű jótékonysága által alapított ösztöndíjakban 89 jogász, 13 orvos- és sebész-tanuló, és 3 bölcsészettanuló részesült; s összesen részesültek e címen 13,362 ft. élvezetében; ezeken kívül még az egyetemi alapértékből két jogtudori és négy orvostudori segélydíjas egyenkint 105 ftban, — négy philologiai ösztöndíjas egyenkint 200 ftban; négy philosophiai ösztöndíjas egyenkint 200 ft. és egy tanárjelölt ösztöndíjas 315 ftban; két vegyészeti 420 ftban, és két sebésműtevői 378 ftban részesült.

Ide járúl, hogy a tanári testületek az erre minősítetteket hallgatóik közül teljesen vagy felében fölmentették tandíjaik fizetésétől; e kedvezményben a joghallgatók közül 538 —; az orvostan-hallgatók közül 87; a bölcsészetiiek közül 93-an részesültek. A S c h w a r t n e r f é l e alapítványból kitűzött 105 fttal jutalmazandó pályakérdésre (mely díj jövőre már 180 ftra emelkedett) beérkezett egy pályaműnek mint jutalomra érdemesnek a 105 ft. díj oda ítéltetett. — A D e r t s i k és S z a b ó f é l e alapítvány 40 ftos díja a hittani kar által szolgáltatott ki. A C s a u s z-féle egyenkint 100 fttal jutalmazandó alapítványban ez idén az orvosi kar által 4 orvos és 2 sebészettanuló részesített.

Az egyetemi tanácsnak legfelsőbb helyen jóváhagyott javaslata szerint a P a s q u i c h-féle 11151 ftból álló alapítvány kamatai a jelen évtől kezdve az

egyetemi ifjuság számára hirdetett pályakérdések jutalomdíjaira fordíttatnak; minek következtében ez idén mind a négy karunk szakmáiból ötven forintos tíz pályakérdést tűztünk ki. Úgy szintén az egyetemi tanácsnak ajánlata folytán a beigtatási díjakból s a már meglevő e című tőke kamataiból jutalmazandó pályakérdések ügye végleg szabályoztatván, jövőben már érvényesíttetik. Nem különben a b. e. Schordann Zsigmond által egyetemünknek hagyományozott nagyszerű alapítványának az orvosi kar által leendő kezelése felsőbb helyen végleg eldöntetvén, a hagyományozó végakarátának teljesítése jövőben az orvosi kar által akadálytalanul foganatosíttathatik.

Egyetemünk tudományos előhaladását segédszereinek célszerűsége és tökélyesítése biztosítja leginkább. Ily segédszerek tudomány-egyetemünk intézetei. Kórodáink fölszerelése a jelen állapot mellett belőn fejezve; fűvészkertünk újra rendezve; ez utóbbit illetőleg fűvészkertünk virágháza a jelen évben jelentékeny dísz nyert azon exotikai élőnövények nagybecsű gyűjteménye által, melyet Ő cs. kir. Felsége az egyetemi fűvészkert számára ajándékozni méltóztott. A mondott növénygyűjtemény a bécsi cs. udvari kertek külhoni virányából van összeállítva és 1332 élőnövényből áll. Mely kegyes és becses ajándékért az egyetemi tanács hódoló köszönetet írt föl Ő Felségéhez. — Természetrajzi és éremtári gyűjteményeink és készleteink áttekintésének könnyítésére azoknak új leltározása lőn foganatosítva. Az egyetemi iroda s quaestura termeit ujonnan illően kibutoroztuk, s értékes tárgyait megőrzésére, úgy a quaestura számára is Wertheim-féle pénzszechrényt vásároltunk.

Gyűjteményeink jelentékenyen gyarapodtak ez évben Nagy Károly bicskei csillagda-készleteinek kiosztása által: ez úton a kiküldött szakértő bizottság javaslata szerint egyetemünk természettani tárlata 20, fölállítandó csillagdánk pedig 44 jeles műszert kapott, melyeket a jogi kar I-ső számú tantermében kelle ideiglen elhelyeznünk. E szorúlt helyzetben azért vagyunk, mert az 1849-ki események alkalmával összerongált gellérthegy csillagdánk maig sem föl nincs építve, sem más által pótolva. Egy kézi csillagdának terve s költségvetése, melynek építése elvben már elfogadtatott, felsőbb helyről eddig nem engedélyeztetett. — Égető szükségét érezzük a tervezett egyetemi közös kórháznak egyszersmind, melynek fölépítésére nézve — sajnos — hogy mai napig még a hely sincs meghatározva. — Könyvtárunk ez évben 1409 kötettel, 199 vegyes művekkel és 24 darab abroszszal gyarapodott.

Intézeteink fönntartásának biztosítéka leginkább az egyetemi alapérték, melynek viszonyait és jövedelmeit a legújabb időkig alig közelítőleg ismertük.

A hivatalos közlemények szerint s dr. Konek tanár buzgó nyomozásai után egyetemünk fekvő javainak, államkötvényeinek és magánkötelezvényeinek értéke összesen 5,607,220 ft. o. é. Tavali összes jövedelmei 220611 ft., kiadásai 218413 ft. voltak; 1863-ki jövedelmeinek és kiadásainak kimutatása eddig nem közöltetett. — Egyetemünk jövedelmeinek szaporítása és terheinek kisebbitése tárgyában az egyetemi tanács indokolt javaslatot terjesztett föl a nm. m. kir. helytartótanácsához, melyre tagadó választ kapván, eme javaslatunkat Ő Felsége elé terjesztetni kértük, melyre

azonban válasz ez ideig még nem érkezett. Erősen bizunk azonban Ő Felségének kegyében, hogy Ő Felsége, ki hazai intézeteink pénzalapjait a magyar kir. helytartótanács rendelkezése alá bocsátani határozta, méltányos javaslatunkat kegyesen foganatosítani fogja.

Egyetemi nyomdánk, mióta (1861-ben) Ő Felsége annak tankönyvkiadási szabadalmát az elemi iskolakönyvekre nézve ismét megújította, gyarapodni kezdett. — Az idei tanpénzek összege 32,795 ft. 89 kr. volt; ezekből az egyetemi alap 1639 ft. 78 kr-al öregbedett.

III.

Tanintézeti tárgyaink elősorolása után átmegyek a tudomány-egyetemi tanács testületi életének nyilvánításaira.

Valamint az elébbi években, úgy a legközelebb lefolyt tanévben is megülltük tudomány-egyetemünk öröm- s gyászünnepeit is. Lefolyt tanévünk ünnepélyes megnyitását emelte Rupp Nep. János orvoskari dékánnak az egyetemi polgárokhoz intézett kenetteljes beszéde „az egyetemi új rendszernek miképeni használata felől.“ Mennyire tette meg hatását e közérdekű iránybeszéd, kitünik a tudományos föladatakra pályázók dicséretes számából, s az egyetemi ifjúságnak azon elismerésre méltó nemes ösztönéből, hogy a legnagyobb rész tanóráiból fölmaradt idejét nem vesztegette káros és botrányos multságokra, hanem kiki hivatásához mért foglalkozásban keresett élvezetet, szivökbe vésvén érdemteltjes Rupp dékán aranytanácsát: „a

szaktudományt tekintsek munkának, az általános műveltségre vezető tudományok üzése szolgáljon szellemök tágulására, élvezetnek, mulatságnak; mert a munka átváltoztatása fölér a pihenéssel.“

Múlt évi november 3-án gyászünnepélylyel ültük meg boldogúlt S c h o r d a n n Zsigmond cs. tanácsos és érdemdús egyetemi tanár emlékét, mely alkalommal a boldogútnak tanszékbéli utóda Jendrássik Jenő tr. tudomány-zamatos ékes emlékbeszédet tartott az elhúnytnak érdemei fölött. Saját emlékét azonban maga a boldogúlt leginkább ama nagylelkű hagyománya által örököltette meg, miszerint gazdag pénzalapjának nagyobb részét azon tudomány-egyetem fölvirágoztatására szentelte, melynek egykor tanítványa és később sok ideig tudós élettantanára volt.

Folyó évi ápril 5-én a kir. magyar tudomány-egyetem a főmagasságú bibornok s Magyarország herczeg-primása, nagykéri S c i t o v s z k y János esztergomi érsek úr hittudori jubileumának emlékét Esztergomban fényes küldöttség által üllte meg, mely vezetésem alatt P o l l á k és K o n e k dékánok általi ékes üdvözlő beszédek mellett adá át az ünnepeelt bíbornoknak, részint a díszes hittudori oklevelet, részint e nap mindenkori emlékeül P r a y Györgynek Magyarhon nádorairól szóló értekezését, melyet ez alkalomra az egyetemi tanács adatott ki.

Folyó évi június 25-én bevett szokás szerint tudomány-egyetemünk újjáalakíttatásának 83-ik évforduló napját tartottuk meg, melyen az alkalmi beszéd után az egyetemi tanács F á b r y Ignác kassai püspököt, Durguth József esztergomi kanonokot és K e m p

Mihály esztergomi kanonokot félszázados bölcsészi, illetőleg hittudorokká nyilvánította.

Ezután hirdettük ki az ifjusági pályázatok eredményét. Ezen ünnepélyben nem csak a tudomány-egyetem tanítói s tanulói, hanem ország-hatósági, s egyéb tudományos testületek és minden rendű vendégek fényes koszorúja vettek részt, jeléül, hogy a magyar tudomány-egyetem ügye és ünnepe édes mindnyájunké.

Testületi életünk föladatai közé tartozik az emberbaráti s tudományos czélokra kezünkbe letett jótékony alapítványok kezelése. E tekintetben a Schwartnerféle pályadíjra kitűzött pályakérdés megfejtőjének, Fekete Ferencz joghallgatónak, úgy szintén a Dertsik-féle pályadíjat az egyetem ujjaalakítása ünnepén a pályanyertes hittanuló Marschall Lajosnak kiadtuk, s hittani uj pályakérdést tűztünk ki a jövő évi június 25-re. Ugyanezen ünnepre tűztük ki a felsőbb helyen e czélra engedélyezett Pasquich-féle pályadíjat, a karok mindegyikének külön szakmáiból választván, az egyetemi ifjuság által megfejtendő és 50 fttal díjazandó pályanyertes föladatokat. — A Beneféle utaztatási ösztöndíjat (melynek alapja mintegy 11485 ft.) ezen évben adtuk ki először; az első, ki e díj jótéteményében részesül, Bolyó Károly orvostr. a budai magántéboldának volt tevékeny és szakkedvelő másodorvosa, ki a derék alapító szándoka és az orvosi tanárkar utasítása szerint szakmájának tovább művelése végett jelenleg Belgium téboldáiban foglalkozik az elmegyógyászattal, s időszakonként érdekes cikkeket közöl a „Gyógyászat“ hasábjain, s levelezésben áll az orvosi tanártestülettel. — A Schwartner-féle

alapítvány kamataiból pályadíjakra ezentúl 105 ft. helyett 180 ft. rendeltetvén a nagyméltóságú kir. Helytartótanács által, jövő június 25-re a bölcsészeti kar által kitűzött történelmi pályakérdés legjobb megfejtőjének fogjuk ezen összeget kiszolgáltatni.

Az orvosi tanárkar indokolt kérelmére a nm. kir. Helytartótanács megengedte, hogy a Schordan-n-féle alaptőkét, mely a végrendeleti tőkének 49 százalékat, összesen több mint ötvenezer forintot tesz, az orvosi kar kezelje a bold. hagyományozó szándéka szerint. Mely tetemes pénzüsszegnek czélszerű kezeléséből sok tudományi hasznót remélünk elérhetni. — Ugyanezen tanév elején érdemtelves kormánynok-elődöm Pauler Tivadar tr. úr alapítvánnyal gyarapította tudomány-egyetemünk pályadíj-alapját: 210 ftnyi tőkét tevén le oly czélból, hogy ennek kamatai minden negyedik évben, mikor a kormánynoki méltóság sora a jogtani karon van, az egyetemi tanulók által megfejtendő jog- vagy államtudományi pályakérdés díjazására fordíttassék.

További testületi ügyeinket illetőleg az egyetem házi és gazdasági ügyeinek vezetésére már évek előtt szükségesnek ismert gazda-állomásnak betöltését újlag sürgettük. Erre nézve a kir. főkormányshoz főlészólítására a kért gazdasági gondnok számára tiszti utasítást terjesztettük föl, mely fölterjesztésünkre azonban maig válasz nem érkezett.

Az egyetemi tanács egyhangú kérésére Ő Felsége kegyesen megengedte, hogy az egyetemi tanárok tanítási éveinek teljes száma harmincz év fog ezen-túl lenni, mely az egész nyugdíjra jogosít föl. — A természetrajzi és természettani négy tanszék mellé

ugyanannyi külön tudomány-kedvelő tanársegédek rendszerezését kértük.

Történelmi emlékeink fönntartása tekintetéből tavál egyetemünknek Nagy-Szombatbani megalapítására vonatkozó okmányaink kiadatását kértük a budai kir. udv. kamarai levéltárból: mire a kamarai levéltári igazgatóság átszolgáltatta az egyetem első alapításáról szóló három rendbeli, u. m. Pázmány Péter, II. Ferdinánd császár és király s Losy és Lippay-féle eredeti adomány-leveleket, melyeket az okmányok biztos elhelyezése végett szerzett Wertheim-féle szekrénybe tettünk az egyetemi pénztár helyiségében, hogy egyetemünk e becses ereklyéit késő időkg megőrizzük.

Vége testületi életünk az egyetemnél több új testületi létnek lón szülőjévé: ezek a különböző karok kebelében alakúlt társulatok, melyek fejlődését az egyetemi tanács nem csak örömmel látta, hanem azok létrehozásában lényeges részt vett; így a már meglevő segélyegyletek száma ez idén még egygyel, a gyógyszerész-hallgatók segélyegyletével szaporodott.

III.

Hátra van a tudomány-egyetemi tanács személyi ügyeiről szólanom.

A hittani karban Dulánszky Nándor hittudor, esztergom-főmegyei áldozár az ágazatos hittan ny. r. tanárává neveztetvén, mult évi oct. 23-án tette le tanári esküjét.

A jog- és államtudományi karban kormánynok elődömet Pauler Tivadar jogtanárt tudomány-egyetem-

münk s a tanügy érdekében szerzett bokros érdemeinek elismeréseül az egyetemi tanács egyhangú ajánlára Ő Felsége kir. tanácsos címmel és ranggal ruházta föl. Az, kit érdemeiért tisztársai közbizalommal tisztelnek meg, legméltóbb egyszersmind a legfelsőbb kitüntetésre. Virozsil Antal tanár cs. k. tanácsos, egyetemünknek volt ideiglenes kormánynoksa saját kérelmére érdemlett nyugalomba helyeztetett; mely alkalommal egyszersmind egyetemünknel és a tudomány terén tett kitünő szolgálatának elismeréseül udvari tanácsosi címmel ruháztatott föl. A magyar közjog és pénzügyi szabályok megürült tanszékének betöltése végett fölterjesztést tettünk, mely tanszékre legfelsőbb helyen Kautz Gyula tr. s eddigi magántanár lön ny. r. tanárrá kinevezve. — Cherny József tr. pozsonyi jogakadémiai tanárt pedig Ő Felsége az egyházi és hűbérjog ny. r. tanárává nevezte ki tudomány-egyetemünkhöz. A törvényszéki orvostannak a jogi karnál leendő előadása végett a visszalépő Arányi tanár helyébe Schmidt György tudort ajánlottuk magántanárul. Úgyszintén a római polgári törvénykezésnek magántanító minőségben előadhatására Vécsey Tamás tr. kérelmét szintén pártolólág terjesztettük föl. Ugyanezt tettük a jog és államtudományi kar kérelmével özvegy Tipula Péterné nyugdíjának szabályszerű kiadatása végett, mire azonban maig választ nem kaptunk.

Az orvosi karnál a tanítási szabadság a magántanári vállalkozók gyarapodó számában legnagyobb előmenetelnek örvend a négy kar között. Eddigi négy magántanárának számához csatlakozott az idén három, u. m. Kovács József tr. a sebészi műtan, Balog Kálmán tr. a kórélettan és kórszövettan; Gebhardt Lajos tr. a

melkkórisme és gyógytan magántanáraivá lettek az orvosi tanári kar által megválasztva, s legfelsőbb helyen megerősítve. Ezeken kívül új megválasztott magántanárokat terjesztettünk föl megerősítés végett a fürdészetből; s a testnyiladékok sebészetéből. — Tanársegédekékké választattak ez évben Simenszky Román tr. a szemészeti kórodára, és Strosz Ernő tr. a kőrbonczatani tanszék mellé. Az elébbi tanársegédek közül többnek saját kérésökre hivatalideje meg lön hosszabbítva.

A bölcsészeti karban tetemes erőgyarapodás mutatkozott ez évben. Szabó József tr. helyettes tanár az ásványtan ny. r. tanárává lön kinevezve. — Kovács Gyula a magyar nemzeti museum természeti osztályának őre a fűvésztan ny. r. tanárává neveztetett ki; azonban betegsége által gátoltatván, helyette Linzbauer Ferenc orvostanár adta elő a növénytant. Nékám Sándor bölcsészeti- s orvostudor az elemi mennyiségtannak, Horváth Cyrill tr. magyar akad. r. tag pedig a bölcsészettnek ny. r. tanáraivá fölterjesztésünkre lőnek kinevezve.

A classica philologia tanszékére egy második tanár kineveztetését kérvén, Télfy János rendkívüli tanárt e szakmára ny. r. tanárrá neveztetés végett terjesztettük föl. Hogy tudomány-egyetemünknel mindenajkú honfitársainknak nyelve és irodalma műveltesék, a román nyelv és irodalom ny. rendkívüli tanárává Román Sánd. a „Concordia“ szerkesztője neveztetett ki; a német nyelv és irodalom tanszéke betöltésére pedig szintén fölterjesztést tettünk.

Ugyanezen karnál Felletár Emil gyógyszerésztudor a törvényszéki vegytannak; — Riedl Szende tr.

az összehasonlító nyelvtudománynak; — Rómer Flórián tr. a régészet és éremtannak magántanáráivá; Egan James pedig az angol nyelv és irodalom tanítójává választattak meg s hagyattak helyben legfelsőbb helyen. — Tanársegéddé a vegytani tanszék mellé Lucich Géza hites gyógyszerész választatott meg. A bölcsészeti kar gyakorlati irányu szakmáinak tanárai, nevezetesen a természet és erőműtan, állattan, növény- és ásványtan szintén külön tanársegédeket kértek, mely méltányos kérésöket főleg azon indokból terjesztettük föl pártolólág, hogy az illető szakmákra legyen alkal-muk a tankedvelőknek magokat tanárságra kiképezniök.

Az ásványtani előadásokra szükséges polarizáló górcső megszerzésére engedélyt kértünk; várjuk az elhatározó választ felsőbb helyről.

Tudomány-egyetemünknek oktatással foglalkozó tagjai, ide nem számítva a tíz tanársegédet, hatvan-hárman vannak: ezek közül 40 ny. r. tanár; 4 ny. rendkívüli tanár, 3 helyettes, 12 magántanár és 4 nyelvtanító.

Tudomány-egyetemünk hivatalnokaiban változás nem történt. Az egyetemi quaestor számára fáradhatlan munkásságának elismeréseül 200 ftnyi jutalmat; — az egyetemi könyvtár első őre számára természetbeni szállást vagy lakdíj-főlemelést szorgalmaztunk, mely fölterjesztéseinkre maig várjuk az eredményt.

A szolgaszemélyzetből hosszú évi hű szolgálata után meghalt Pfliegler György, az orvostanári kar egyik szolgálja és az orvosi épület házmestere helyébe Sipelius Ignácot neveztem ki.

Ezek voltak főbb pontjai tudomány-egyetemünk tanintézeti, testületi és személyi viszonyainak a most lefolyt tanév alatt; s így ezek elősorolásával kormány-noki kötelmeim utósóját végeztem be.

Mielőtt azonban a kormánynoki méltóság jelvényeit érdemteljes utódomnak átadnám, hálás köszönetet mondok mindazoknak, kik kormánynokságom viselését enyhévé és kellemessé tették. Fogadják őszintén elismerésemet tudomány-egyetemünk polgárai, kik a tanszabadság eszméjének helyes fölfogása mellett kiváló szorgalmukkal és higgadt magaviseletökkel tanúsíták, hogy ifju nemzedékünkkel mintegy veleszületett a polgári szabadság iránti tisztelet. Köszönetemet nyilvánítom tudomány-egyetemi hivatalnokainknak kitartó munkásságuk és éber készségökért; mindenkor tapasztalt tisztí hűségök megérdemli, hogy őket érdemdús utódom becses részvételébe különösen ajánljam.

A karok tisztelt tanárainak őszinte köszönetemet nyilvánítom tanítási buzgalmuk, tisztvársi előzékenységek és bennem helyezett bizalmokért. Kormánynoki tisztem teljesítésében közvetlen s a leghatályosb támogatást az egyetemi tanács köztiszteletű tagjaitól nyertem: fogadják nagyrabecsült Önök legforróbb hálámát azon szíves és drága indulatukért, melylyel engem bölcs tanácsukkal és tapasztalás-érlelte tetteikkel hatatosan támogattak.

A lefolyt évet, melyben tisztvársaimat ügyszeretők és tapintatos mérsékletök teljében egyetértve és versenyezve látám buzogni tudomány-egyetemünk jövőjének jobblétéért, életem legkedvesebb és emlékezetesb évei közzé számítom.

Elmondván mi szívemen feküdt, s a kormánynoki

méltóság székeről lelépven, azt elfoglalandja a közbizalom által választott utódom, azon köztiszteletű férfin, kit nem csak a tudományművelő benedekrend, nem csak a magyar tud. akadémia s több hazai intézetek, hanem tudomány-egyetemünk is hosszú évek soron át díszeközzé számított, most pedig kormánynoki méltóságra emelt. Fogadja Nagyságod a rá méltán ruházott méltóság jelvényeit és tartsa meg azokat mint gondjaira bízott kincset; s így midőn rectori hivataloskodásomat befejezem, úgy hiszem beváltottam egy év előtt e székeről hirdetett szavaimat, „hogya csak egy áldásdús eszmének magvát óhajtom elvetni, mely magában egyetemünk előhaladását és fölvirágzását rejti“; és záradékkul azon szívem mélyéből fakadó óhajtasomat nyilvánítom, miszerint utódaim az elhintett magot melegen ápolván, erélyes küzdés után azt terebélyes fává virúlni láthassák, és valahára élvezhessék egyetemünk minden iránybani önállóságát, mi intézetünk virágzásának talpkövének képezendi és a magaslat azon terére emelendi, hol a versenyt Európa minden egyetemeivel dicsően kiállandja, hogy így magyar tudomány-egyetemünk a példány-egyetemek közzé soroltathassék.
